

**Vabariigi Valitsuse määruse
„Veski looduskaitseala kaitse-eeskiri” eelnõu
SELETUSKIRI**

1. Sissejuhatus

Looduskaitseseaduse § 10 lõike 1 alusel on Vabariigi Valitsusel õigus võtta ala kaitse alla ja kehtestada ala kaitsekord. Eelnõukohase määrusega muudetakse olemasoleva looduskaitseala kaitse-eesmärke ja kaitsekorda ning korrigeeritakse looduskaitseala piiri. Sellega tagatakse Natura 2000 võrgustikku kuuluvale Veski loodusale siseriiklik kaitse.

Kaitseala asub Põlva maakonnas Kõllestes vallas Prangli ja Veski külas.

Veski looduskaitseala (edaspidi *kaitseala*) on kaitse alla võetud Vabariigi Valitsuse 27. novembri 2001. a määrusega nr 367 „Veski looduskaitseala kaitse alla võtmine ja Veski looduskaitseala kaitse-eeskiri”.

Vastavalt looduskaitseseaduse § 91 lõikele 1 kehtivad enne selle seaduse jõustumist kaitse alla võetud kaitsealade ja kaitstavate looduse üksikobjektide kaitseks kehtestatud kaitse-eeskirjad ja kaitsekord seni, kuni looduskaitseseaduse alusel kehtestatakse uued kaitse-eeskirjad. Seega ei võeta määrusega kaitse alla uut ala, vaid kinnitatakse juba kaitse all olevale alale kehtivate õigusaktide kohane kaitsekord.

Eelnõukohase määrusega muudetakse looduskaitseseaduse § 13 lõike 1 alusel olemasoleva looduskaitseala kaitse-eesmärke ja kaitsekorda ning korrigeeritakse kaitseala piiri. Muudatuse on tinginud vajadus tagada metsaelupaigatüüpide kaitse, mida nõukogu direktiiv 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (edaspidi *loodusdirektiiv*) nimetab I lisas. Moodustatav kaitseala hõlmab täielikult Natura võrgustikku kuuluva Veski loodusala.

Vabariigi Valitsuse määruse eelnõu on koostanud Keskkonnaameti kaitse planeerimise spetsialist Kerttu Elm (tel 680 7913, e-post kerttu.elm@keskkonnaamet.ee), eelnõu kaitsekorra otstarbekust on kontrollinud Keskkonnaameti kaitse planeerimise peaspetsialist Taavi Tattar (tel 786 8371, e-post taavi.tattar@keskkonnaamet.ee). Eelnõu õigusekspertiisi on teinud Keskkonnaameti üldosakonna peajurist Lüüli Junti (tel 680 7435, e-post lyyli.junti@keskkonnaamet.ee) ja Kristina Parnaul-Ollik (tel 521 5500, e-post kristina.parnaul@mail.ee), eksperdihinnangu on andnud Jan Siimson, keeleliselt toimetanud Siiri Soidro (tel 640 9308, e-post siiri.soidro@tlu.ee).

2. Eelnõu sisu, piirangute ja kaitse alla võtmise põhjendus

2.1. Kaitse-eesmärkide vastavus kaitse alla võtmise eeldustele

Kaitseala kaitse-eesmärk on kaitsta loodusliku arengu kaudu elupaigatüüpe, mida on nimetatud loodusdirektiiv I lisas. Need elupaigatüübid on vanad looduspõhised metsad (9010*), soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*), siirde- ja õõtsiksood (7140) ning rohunditerikkad kuusikud (9050). Lisaks kaitstakse must-toonekure (*Ciconia nigra*) elupaika. See on liik, keda nimetab I lisas Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta (edaspidi *linnudirektiiv*) ja kes on ühtlasi I kategooria kaitsealune liik.

Vastavalt looduskaitseaduse §-le 7 on kaitseala kaitse alla võtmise eeldused ohustatus, haruldus, tüüpilisus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline või esteetiline väärtus või rahvusvahelistest lepingutest tulenev kohustus. Veski looduskaitseala kaitse all olemise eelduseks on alale eesmärgiks seatud väärtuste ohustatus ja haruldus ning loodusdirektiivist tulenev rahvusvaheline kohustus.

Ohustatud ja haruldased väärtused

Must-toonekurg (*Ciconia nigra*) on väheneva arvukusega linnuliik, kes on Eesti punase nimestiku järgi ohualtis seisus ning kes on arvatud looduskaitseaduse alusel haruldase ja hävimisohus liigina I kategooria kaitsealuste liikide hulka. Must-toonekure elupaigad on eelkõige vanad, minimaalse häirimise ja soodsate toitumiskohtadega looduslikult mitmekesised metsamassiivid. Lisaks must-toonekurele elab talle pesitsuspaigaks sobivates vanades metsades veel kuni 400 ohustatud liiki (Must-toonekure kaitse tegevuskava 2009–2013). Seega toimib must-toonekurg teiste ohustatud liikide suhtes katusliigina. Must-toonekure arvukus on vähenenud 1980. aastate alguse 250 pesitsevalt paarilt praeguse 100–115 paarini.

Vanad loodumetsad ehk läänetaiga on Euroopas esmase tähtsusega elupaigatüüp, mis hõlmab eeskätt puutumatu või vähese inimõjuga vanu metsi. Eestis kuuluvad sinna nii okas- ja segametsad kui ka osa lehtmetsadest, v.a laialehised metsad ja laialehiste puuliikidega liigirikkad kuuse-segametsad (Paal, J. 2004. Euroopas väärtustatud elupaigad Eestis). Loodumetsi iseloomustavad puude erivanuselisus, häilulisus, eri kõdunemisastmes surnud puud nii seisva kui ka lamapuiduna, tüükad ja jämedad kuivanud oksad, aukude ja õõnsustega puud, rohkelt rippamblikke ja puiduseeni. Kui loodusväärtuslik mets püsib järjepidevalt pikka aega, tekivad seal soodsad elutingimused kitsalt kohastunud liikidele. Vanamets on koduks mitmele looduskaitse lipuliigile, nagu lendorav ja must-toonekurg, ning lugematutele haruldustele, nagu roheline hiidkupar, oliivhelksamblik ja roosa pess. Tegemist on elupaigale põliselt omaste, muutustele äärmiselt tundlike liikidega. See tähendab, et olulise metsatunnuse kadumisel liik selles paigas hukkub. Sellised liigid armastavad rahu, enamasti ei sobi neile metsa majandamine püsimeetsana.

Soostuvad ja soolehtmetsad on elupaigatüüp, kuhu on arvatud soostuvad kitsalehised metsad, madalloometsad ja lodumetsad. Tegemist on Eestis siiani veel suhteliselt laialt levinud tüüpidega, mida metsaraie kõrval ohustab oluliselt ka kuivendus. Mujal Euroopas on sellised metsad jäänud väga haruldaseks, seetõttu pööratakse nende hoiule erilist tähelepanu.

Siirde- ja õõtsiksood on tasased, veekogude kinnikasvamisel tekkinud õõtskamaraga kooslused. Neid leidub ka rabade servaaladel, kuhu valguvad rabaveed, ja soostuvate veekogude kallastel. Põhjavesi on pinnal või kuni mõnekümne sentimeetri sügavusel. Rohurinne on suhteliselt liigivaene, sageli domineerib üks liik.

Rohunditerikkad kuusikud asuvad peeneteralistel, hea veevarustusega, toitainerikastel ning pehme huumusega (nn pruunidel) metsamuldadel, sageli reljeefi madalamates osades, jäärakutes ja nõlvade jalamil. Puurindes valitseb kuusk, kuid kaasneda võivad ka laialehised liigid. Liigirikka rohurinde moodustavad peamiselt kõrgekasvulised taimed (Paal 2004).

Loodusdirektiivist tulenev rahvusvaheline kohustus

Loodusdirektiivi ülesanne on kaitsta ohustatud loomaliike ja nende elupaiku ning aidata kaasa looduse mitmekesisuse säilimisele ja taastamisele. Direktiivi artikli 6 punkti 1 kohaselt tuleb liikmesriikidel kehtestada direktiivi lisades nimetatud elupaigatüüpide ning liikide ja nende elupaikade kaitseks kaitsemeetmed, mis vastavad nende elupaigatüüpide ja liikide

ökoloogilistele nõudlustele. Veski looduskaitseala jääb täies ulatuses Veski loodusale. Veski looduslal on kohustus kaitsta järgmisi elupaigatüüpe: siirde- ja õõtsiksood (7140), rohunditerikkad kuusikud (9050), vanad loodusmetsad (9010*) ning soostuvad ja soolehtmetsad (9080*). Tärniga on tähistatud esmatähtsad elupaigad, mille kaitse tagamisel on Euroopa Liidul ja selle liikmesriikidel eriline vastutus.

2.2. Kaitse alla võtmise otstarbekus

Veski looduskaitseala asub Põlva maakonnas Kõllestes vallas Prangli ja Veski külas. Ala põhjapiiriks on Porijõe ülemjooksu lõik. Kaitsealani ei lähe ühtegi sõiduautoga läbitavat teed. Eesti maastikulise jaotuse järgi paikneb kaitseala Otepää kõrgustiku maastikurajoonis (Arold, I. 2005. Eesti maastikud). Kohati väga künkliku ala pindala on 61,7 ha, mis on valdavas osas kaetud metsaga ja on inimastutusest.

Veski looduskaitsealal on väärtuslikest elupaigatüüpidest esindatud vanad loodusmetsad (9010*), rohunditerikkad kuusikud (9050), siirde- ja õõtsiksood (7140) ning soostuvad ja soolehtmetsad (9080*). Kõik nimetatud elupaigatüübid on looduslad ja kuuluvad loodusdirektiivi I lisasse.

2010. aastal Keskkonnaameti spetsialisti Priit Voolaiu tehtud inventuuri põhjal katavad vanad loodusmetsad Veski looduskaitseala territooriumist 8,94 ha. Valdavas osas on elupaigatüüp väga esinduslik (A) ja väga kõrge (A) üldise looduskaitse väärtusega. Sama inventuuri põhjal katavad rohunditerikkad kuusikud Veski looduskaitseala territooriumist 5,88 ha. Elupaigatüüp on väga esinduslik (A) ja suuremas osas, 4,04 ha-l väga kõrge (A) üldise looduskaitse väärtusega, vaid 1,07 ha elupaigast on kõrge (B) looduskaitse väärtusega. Siirde- ja õõtsiksood katavad Veski looduskaitseala territooriumist 0,16 ha. Elupaik on hinnatud esinduslikuks (B) ja üldine looduskaitse väärtus väga kõrgeks (A).

2015. aastal tehtud inventuuriga täpsustasid Keskkonnaameti spetsialistid Kerttu Elm ja Sander Laherand soostuvate ja soolehtmetsade elupaigatüübi piire. Inventuuri põhjal katavad soostuvad ja soolehtmetsad kaitseala territooriumist 2,34 ha ning on esinduslikkusega B ja väga kõrge (A) looduskaitse väärtusega. Üldine looduskaitse väärtus on kõrge (B).

Alale jääb potentsiaalseid 9010* elupaigatüübiga metsi, kus looduslikule arengule jättes tekib juurde vana metsa struktuurielemente (tuulemurrud, -heited, eri lagunemisastmes lamapuit, vanad puud).

Must-toonekure elupaiga kaitsmine on kehtiva Veski looduskaitseala kaitse-eesmärk. Veski kaitseala pesapaik on Põlvamaal teadaolevalt ainuke, kus viimase 12 aasta jooksul on must-toonekurg edukalt pesitsenud. Kuni 2010. aastani oli igal aastal märke pesa asustatusest (Kotkaklubi andmed). Viimase registreeritud vaatluse andmetel 2012. aastal oli pesa osaliselt varisenud. Kuid must-toonekure elupaik ei piirdu kaugeltki ainult pesitsuskohaga. Eesti viimaste andmete põhjal võivad must-toonekured käia poegadele toitu hankimas sobivates toitumispaikades kuni 40 km kaugusel (Must-toonekure kaitse tegevuskava 2009–2013). Must-toonekure arvukuse suurenedes on võimalus, et pesitsuspaik võetakse taas kasutusele. Seega on must-toonekure elupaiga seadmine Veski looduskaitseala kaitse-eesmärgiks jätkuvalt otstarbekas.

Alalt on leitud kaks III kaitsekategooria samblaliiki: sulgjas õhik (*Neckera pennata*) ja Helli ebatahtlehik (*Anastrophyllum hellerianum*). Keskkonnaregistri andmetel paikneb sulgja õhiku

kasvukoht kaitseala lääneosas. Seiretulemuste põhjal on Helli ebatähtleliku olukord Veski kaitsealal stabiilne. Substraadi kvaliteet (seiretüvi) ei olnud viie aasta jooksul halvenenud ega ole toimunud kinnikasvamist teiste sammalde poolt. Ümbruses on palju lamatüvesid, nende hulgas on ka lagunemisastmelt seireliigile sobivaid. (Ingerpuu ja Vellak. 2007. Kaitsealuste ja haruldaste samblaliikide seire 2007. a aruanne). Need liigid pole kaitseala kaitse-eesmärgiks, kuna sihtkaitsevööndi režiim tagab neile piisava kaitse. See tähendab, et kaitsekorra väljatöötamisel on lähtutud kaitse-eesmärgina loetletud liikide ja koosluste ökoloogilistest nõudlustest. Seeläbi tagatakse kaitse kõikidele liikidele, kelle elupaigaks on kaitse-eesmärgiks olev kooslus, või ka neile liikidele, kelle elupaigalised eelistused sarnanevad eesmärgina loetletud katusliikide omadega. Kaitseala kaitse-eesmärgiks on seatud need kooslused ja kaitsealused liigid, kelle kaitse jaoks on tegemist esindusliku ja soodsa seisundi säilitamiseks olulise esinemisalaga. Kaitse-eesmärgiks on seatud ka need liigid, kelle kaitse sellel alal on loodus- või linnudirektiivist tulenev rahvusvaheline kohustus või kelle soodsa seisundi säilimiseks pikaajaliselt (säilimiseks pikas perspektiivis) ei piisa ainult isendikaitsest. Teisi kaitsealuseid liike ei ole kaitsekorra määramisel aluseks võetud, kuid nende puhul on arvestatud, et eesmärgiks seatavate katusliikide ja koosluste alusel kehtestatav kaitsekord tagab ka nende kaitse.

Kaitseala läheduses on pesitsenud üks kanakullipaar (*Accipiter gentilis*), kelle elupaik hõlmas ka Veski looduskaitseala. Kuna kanakulli pesapaiga suuruseks on hinnatud 40–50 ha, siis on Veski kaitseala liigile sobiv pesituspaik. Ümbritsev metsamassiiv moodustab poole kanakulli kodupiirkonnast ja talvitusmaastikust, mille suuruseks Eestis on hinnanguliselt 2000–2400 ha (Kotkaklubi andmed). Kuna kanakullil ei ole kaitsealal teadaolevalt pesitsuspaika, siis ei ole tema kaitse-eesmärgiks seadmine põhjendatud. Kaitseala sihtkaitsevööndi režiim tagab liigi kaitse, kui kanakull peaks kaitsealale pesa ehitama.

2.3. Kaitstava loodusobjekti tüübi valik

Kuna kaitsealal on peamiseks kaitse-eesmärgiks looduslike elupaikade ja liikide kaitse looduslike protsesside kaudu, rakendatakse kaitstava loodusobjekti tüübina jätkuvalt looduskaitseala. Hoiuala kaitsekord ei võimalda vajaliku rangusega piirangu (näiteks telkimise ja lõkke tegemise piiramine ning ehitustegevuse keelamine) rakendamist. Püsielupaigana kaitstakse ainult konkreetse liigi elupaika, mitte erinevate väärtustega looduskompleksi.

2.4. Kaitstava loodusobjekti välispiir ja vööndi piir

Kaitseala piiritlemisel on lähtutud põhimõttest, et kaitsealasse on hõlmatud kaitset vajavad loodusväärtused ning ala piirid peavad olema looduses selgelt tuvastatavad ja üheselt mõistetavad. Seetõttu on piiritlemisel kasutatud selgepiirilisi ja ajas vähe muutuvaid objekte (jõgi, mõõdistatud maaüksused). Kaitseala piir on kantud kaardile, kasutades alusena Eesti põhikaarti (mõõtkava 1 : 10 000) ja maakatastri andmeid.

Veski looduskaitseala pindala on 61,7 ha, millele ei jää ühtegi püsielanikuga elamut ega haritavat põllumaad. Kaitseala asub tervikuna riigimaal. Kaitseala pindala jääb sisuliselt samaks, vaid tehnilisest korrigeerimisest tingitud marginaalsed muudatused vähendavad senist pindala 1,4 ha võrra.

Kaitseala välispiiriga on hõlmatud Veski loodusala kõige suuremad väärtused, milleks on Natura elupaigatüübid ning kaitsealuste liikide elupaigad. Kaitseala piir kulgeb mööda katastriüksuste Veski looduskaitseala 1 (35401:001:0080) ja Veski looduskaitseala 2

(35401:001:0702) piire ning mööda Porijõe kallast. Porijõgi jääb kaitsealast välja, sest selle kasutamine ei ohusta kaitseala kaitse-eesmärke.

Kaitse-eeskirja eelnõu ekspert Jan Siimson tegi ettepaneku liita kaitsealaga kaitseala lõunapiiriga külgnevad vanad loodusmetsad (9010*) ja kanakulli pesa. Ettepanekut ei võetud arvesse, sest 2009. aasta kevadiste välitööde käigus leiti, et teadaolev kanakulli pesa ei ole viimase paari aasta jooksul olnud kasutuses, ning kuna sobivaid pesitsuskohti leidub piisavalt ka kaitseala piires, siis polnud kaitseala laiendamine otstarbekas. 2014. aastal on alal tehtud lageraie ja looduskaitselisi väärtusi seal enam ei ole.

Kaitseala kuulub vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele tervikuna Veski sihtkaitsevööndisse. Sihtkaitsevööndi režiim on vajalik kaitsealuse linnuliigi elupaiga kaitseks ja metsakoosluste loodusliku arengu kindlustamiseks.

2.5. Kaitsekord

2.5.1. Kaitsekorra kavandamine

Kaitsekorra väljatöötamisel on arvestatud kaitsealal leiduvaid loodusväärtusi ning Jan Siimsoni eksperdiarvamust kaitseala tzoneeringu ja kaitse-eeskirja kohta (Ekspertarvamus Maruoru ja Veski looduskaitsealade kaitse-eeskirja eelnõudele, 2011).

Kaitse-eeskirjaga kehtestatavad piirangud on sätestatud ulatuses, mis tagab kaitsealal leiduvate liikide ja looduslike elupaikade soodsa seisundi ning on proportsionaalne saavutatavale efektile.

Kaitseala kaitse-eeskiri seab kitsendused omandiõigusele (PS § 32). Keskkonda mõjutava tegevuse õigusliku regulatsiooni aluseks on PS §-st 5 tulenev loodusvarade ja loodusressursside kui rahvusliku rikkuse säästva kasutamise põhimõte. Elu- ja looduskeskkonna säästmise ja sellele tekitatud kahju hüvitamise kohustus tuleneb PS §-st 53. Tulenevalt PS §-dest 5, 32 ja 53 ning keskkonnaseadustiku üldosa seaduse ja looduskaitseaduse alusel võib omandiõigust piirata. Omandiõiguse põhiollemuse säilimiseks peavad seadusest tulenevad piirangud olema proportsionaalsed ehk piirangu eesmärgi saavutamiseks sobivad, vajalikud ja mõõdukad. Kaitse-eeskirjaga piirangute seadmise eesmärk on alal leiduvate loodusväärtuste säilimine. Ühtlasi täidetakse direktiivist 92/43/EMÜ riigile tulenev kohustus tagada loodusväärtuste kaitse Natura 2000 võrgustiku alal. Neid eesmärke saab lugeda õiguspäraseks, kuna abinõud, mis soodustavad eesmärgi saavutamist, on õiguslikult sobivad: kaitseala moodustamine ja loodusväärtusi kahjustavatele tegevustele piirangute seadmine aitab kaasa kaitseala eesmärkide täitmisele. Abinõu on vajalik, kui eesmärgi ei ole võimalik saavutada mõne teise isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne. Kaitse-eeskirja regulatsiooni eesmärgi (loodusväärtuste säilimine) täitmiseks ei ole muid vähemalt sama efektiivseid, kuid isikuid vähem koormavaid meetmeid. Abinõu mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt isikutele antud õigusesse sekkumise ulatust ja intensiivsust, teiselt poolt aga eesmärgi tähtsust. Eesti ja Euroopa loodusväärtuste säilimine on oluline eesmärk. Alale kaitse tagamisega ja tegevustele piirangute seadmisega ala loodusväärtused säilivad, loodusväärtusi kahjustavate tegevuste elluviimisel need hävivad.

Vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele on kaitseala tzoneeritud tervikuna sihtkaitsevööndisse.

Kaitse-eeskirjaga ei reguleerita pilliroo ega adru varumist, kuna pilliroogu ei kasva alal

varumiseks piisavas koguses ja adru kaitsealal ei ole. Poollooduslike koosluste ilme ja liigikoosseisu tagamiseks vajalikku tegevust ei reguleerita, sest nimetatud kooslusi seal ei ole. Lisaks ei reguleerita kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks vajalikku tegevust, selleks ei ole vajadust. Kaitsealal ei reguleerita maaparandussüsteemide hoiutöid ja veerežiimi taastamist. Ala kuivendamine kahjustaks soometsi. Kaitsealal olevad kraavid ei ole eesvooludeks ja need jäetakse looduslikult kinni kasvama. Eeskirjas ei reguleerita ka koosluste kujundamist vastavalt kaitse-eesmärgile (see ei ole kaitse-eesmärkide täitmiseks vajalik), ujuvvhendiga sõitmist, kalapüüki ning lautri ja paadisilla ehitamist (kaitsealal puuduvad selleks sobivad veekogud).

2.5.2. Sihtkaitsevööndi kaitsekord

2.5.2.1. Lubatud tegevused

Inimestel on lubatud viibida, korjata marju, seeni ja muid metsa kõrvalsaadusi ning pidada jahti kogu kaitsealal. Need tegevused ei ohusta kaitse-eesmärke. Ekspert tegi ettepaneku kehtestada kogu kaitsealale liikumispiirang, mida ei arvestatud. Kuna tegemist on suhteliselt kõrvalise alaga, kuhu inimesed satuvad harva, siis on häirimine minimaalne. Nii must-toonekurge kui ka kanakulli teadaolevalt praegu alal ei ole, seega ei ole piirang põhjendatud.

Kaitsealal on lubatud olemasolevate ehitiste hooldustööd. See on vajalik kaitseala piiritähiste hooldamiseks.

Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud kaitseala tarbeks püstitada rajatisi. Eelkõige on see vajalik uute piiritähiste paigaldamiseks kaitsealale. Muu ehitustegevus on kaitsealal keelatud, sest see ei ole kooskõlas kaitse-eesmärkidega. Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud telkimine ja lõkke tegemine ning rahvaürituse korraldamine. Kaalutusotsus on vajalik, et ära hoida ala liigset kasutamist puhkamiseks, kui selline suundumus peaks tekkima. Praegu külastavad ala juhuslikud looduses liikujad. Kui alal on rohkem külastajaid, kes seal telgivad ja teevad lõket, vähendab see ala sobivust inimpelglikele liikidele ning läheb vastuollu ka ala eesmärgiga tagada elupaigatüüpide säilimine ja taastumine üksnes loodusliku protsessi kaudu.

Kaitsealal on lubatud sõidukiga (sh jalgrattaga) ja maastikusõidukiga sõitmine järelevalve- ja päästetöödel, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel, kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel ning kaitse-eeskirjaga lubatud töödel. Muudel juhtudel on sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmine keelatud, sest alal ei ole praegu selleks kasutatavaid teid. Veerise talust lähtuvat ja Veski looduskaitseala kagunurka läbivat metsateed ei ole selle ilme järgi otsustades pikemat aega mootorsõidukitega sõitmiseks kasutatud. Selle tee uuesti kasutusse võtmine eeldab mahukaid teetöid (ehitamist), mis võivad kahjustada metsaelupaikade seisundit, ning kaitsealale juurdepääsu parandamine võib suurendada alal viibimist, mis omakorda vähendaks ala sobivust must-toonekurele ja kanakullile. Selleks, et hoida ala külastajate hulk väike, välditakse kaitse-eeskirjaga sõidukitega ja maastikusõidukitega sõitmist vanal kasutusest väljas oleval pinnasteel (radadel).

2.5.2.2. Keelatud tegevused

Kaitsealal on keelatud majandustegevus. Vastavalt majandustegevuse seadustiku üldosa seadusele on majandustegevus iga iseseisvalt teostatav, tulu saamise eesmärgiga püsiv tegevus, mis ei ole seadusest tulenevalt keelatud. Tegevus, mille suhtes on kehtestatud teatamis- või loakohustus, loetakse samuti majandustegevuseks ka juhul, kui selle eesmärk ei ole tulu saamine. Seega kõik kaitse-eeskirja kaitsekorra peatükis reguleeritud tegevused, mis on

määrusega lubatud või lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ja mida tehakse tulu saamise eesmärgiga, ning tegevused, mis on lubatud või lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ja millega kaasneb teatamis- või loakohustus, on kaitseala sihtkaitsevööndis lubatud majandustegevus. Kaitse-eeskirjaga lubatakse sihtkaitsevööndis majandustegevust, mis ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärki või seisundit. Samuti on kaitsealal keelatud loodusvarade kasutamine määruses sätestatud erisustega. Loodusvarade kasutamine, mis muudab oluliselt kooslust (näiteks metsade raie) seab ohtu kaitse-eesmärgiks olevad looduslikud elupaigad.

2.5.3. Tegevuste kooskõlastamine kaitseala valitsejaga

Tegevused, mis on keelatud, kui selleks ei ole kaitseala valitseja nõusolekut, on määratud vastavalt looduskaitseaduse § 14 lõikele 1. Kaitseala valitseja nõusolekuta on kaitsealal keelatud muuta katastriüksuse kõlvikute piire ja kõlvikute sihtotstarvet, koostada maakorralduskava ja teha maakorraldustoiminguid, kehtestada detailplaneeringut ja üldplaneeringut, lubada ehitada ehitusteatise kohustusega või ehitusloakohustuslikku ehitist, seada projekteerimistingimusi ja anda ehitusluba, lisaõõta jahiulukeid ning rajada uut veekogu, mille pindala on suurem kui viis ruutmeetrit, kui selleks ei ole vaja vee erikasutusluba, ehitusluba ega esitada ehitusteatist.

Kaitseala valitseja ei kooskõlasta tegevust, mis kaitse-eeskirja kohaselt vajab kaitseala valitseja nõusolekut, kui see võib kahjustada kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist või kaitseala seisundit. Kui tegevust ei ole kaitseala valitsejaga kooskõlastatud või tegevuses ei ole arvestatud kaitseala valitseja kirjalikult seatud tingimusi, mille täitmisel tegevus ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit, ei teki isikul, kelle huvides nimetatud tegevus on, vastavalt haldusmenetluse seadusele õiguspärast ootust sellise tegevuse õiguspärasuse osas.

Praktikas on tingimuste esitamine kõige enam kasutatav võtte, millega välditakse kaitsealadel majandustegevuse kahjustavat mõju. Kuna kogu kaitseala on määratud sihtkaitsevööndiks, saab siin kaaluda ainult kaitse-eesmärgi täitmiseks vajalike arendustegevuste lubamist.

3. Menetluse kirjeldus

Veski looduskaitseala kaitse-eeskirja avalik väljapanek toimus 21.12.2015–22.01.2016 Keskkonnaameti Põlva-Valga-Võru regiooni Võru kontoris ning Kõlleste Vallavalitsuses. Teade kaitse-eeskirja avaliku väljapaneku kohta ilmus 17. detsembril 2015. a üleriigilise levikuga ajalehes Postimees ning 19. detsembril 2015. a kohalikus ajalehes Koit. Väljaandes Ametlikud Teadaanded ilmus kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise teade 14. detsembril 2015. a.

Looduskaitseaduse §-s 9 sätestatud kaitse alla võtmise menetluse käigus saadeti teade kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise, sh avaliku väljapaneku kohta Kõlleste Vallavalitsusele, Põlva Maavalitsusele ning Riigimetsa Majandamise Keskusele kui kaitsealal paiknevate kinnisasjade Veski looduskaitseala 1 (tunnus 35401:001:0080) ja Veski looduskaitseala 2 (35401:001:0702) omaniku esindajale.

Avalikustamise käigus arvamusi ei esitatud, samuti ei tehtud ettepanekut avaliku arutelu korraldamiseks.

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu koostamisel on arvestatud järgmiste EL õigusaktidega:

1. EÜ Nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku taime- ja loomastiku kaitsest (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50).
2. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta (ELT L 20, 26.1.2010, lk 7–25).

EÜ Nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ ehk loodusdirektiivi artikli 2 lõike 1 kohaselt on nimetatud direktiivi eesmärk looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taime- ja loomastiku kaitsmisega kaasa aidata bioloogilise mitmekesisuse säilimisele EL liikmesriikide territooriumil. Loodusdirektiivi artikli 3 lõigete 1 ja 2 kohaselt luuakse Euroopa ökoloogiline võrgustik Natura 2000, mille loomisse annab panuse iga liikmesriik võrdeliselt sellega, millisel määral leidub tema territooriumil loodusdirektiivis nimetatud looduslike elupaigatüüpe ja liikide elupaiku. Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2004. a korralduse nr 615 „Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri” lisa 1 punkti 2 alapunktiga 489 on Natura 2000 võrgustiku loodusalaks esitatud Veski loodusala, mis hõlmab Veski looduskaitseala. Seetõttu tuleb Veski looduskaitsealal tegevuse kavandamisel hinnata selle mõju kaitse-eesmärkidele, arvestades Natura 2000 võrgustiku alade kohta kehtivaid erisusi.

Veski loodusala on kinnitatud Natura 2000 võrgustiku alaks Euroopa Komisjoni 12. detsembri 2008. a otsusega 2009/94/EÜ, millega võeti vastavalt nõukogu direktiivile 92/43/EMÜ vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade esimene ajakohastatud loetelu (teatavaks tehtud numbriga K(2007) 5402 all, ELT L 12, 15.01.2008, lk 118–382). Viimati ajakohastati boreaalse biogeograafilise piirkonna loodusalade nimekirja Euroopa Komisjoni 3. detsembri 2014. a rakendusotsusega (EL) 2015/73, millega võeti vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade loetelu kaheksas uuendatud versioon (teatavaks tehtud numbriga C(2014) 9092 all), ELT L 18, 23.01.2015, lk 485–695).

Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2009/147/EÜ ehk linnudirektiivi artikli 1 kohaselt käsitleb nimetatud direktiiv kõikide looduslikult leiduvate linnuliikide, kaasa arvatud nende munade, pesade ja elupaikade kaitset EL liikmesriikides. See hõlmab nende liikide kaitset, hoidmist ja kontrolli ning kasutamist. Linnudirektiivi artiklite 2 ja 3 kohaselt võtavad liikmesriigid vajalikud meetmed, sealhulgas kaitsealade loomine, eelnimetatud linnuliikide arvukuse hoidmiseks tasemel, mis vastab eelkõige ökoloogilistele, teaduslikele ja kultuurilistele nõuetele, arvestades samal ajal majanduslike ja puhkeaja veetmisega seotud vajadusi. Veski looduskaitsealal on oluliseks kaitse-eesmärgiks linnudirektiivi I lisas nimetatud linnuliigi elupaiga kaitse.

Pärast määruse jõustumist tehakse Euroopa Komisjonile ettepanek muuta Veski loodusala piire ja viia need vastavusse kaitseala piiridega.

5. Määruse mõju ja rakendamiseks vajalikud kulutused

Määruse mõju on positiivne loodus- ja elukeskkonnale, aidates looduskeskkonna säilitamisega kaasa inimeste põhivajaduste ja elukvaliteedi tagamisele. Määruse kaitse-eesmärkide

täiendamine metsaelupaigatüüpidega aitab kaasa väärtuslike metsaelupaikade säilitamisele ja nende soodsa seisundi saavutamisele.

Uue kaitse-eeskirja kehtestamine aitab kaasa rahvusvaheliste kohustuste täitmisele, seega on mõju välissuhetele positiivne. Looduse mitmekesisuse ehk elurikkuse säilitamise ja suurendamise vajaduse sätestavad nii Euroopa 2020 kui ka Ressursitõhusa Euroopa tegevuskava. Sellest tulenevalt on elurikkuse vähenemise peatamiseks ja taastamiseks kinnitatud EL elurikkuse strateegia aastani 2020 (KOM(2011)2441), mis seab liikmesriigile konkreetsed ja mõõdetavad eesmärgid elurikkuse (liikide ja elupaikade seisundi) parandamiseks aastaks 2020. Kinnitatav õigusakt toetab otseselt nende eesmärkide saavutamist.

Veski looduskaitseala on juba riikliku kaitse all, mistõttu puudub määruse jõustumisel oluline mõju sotsiaalvaldkonnale, riiklikule julgeolekule, majandusele, regionaalarengule ning riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele.

Planeeringud tuleb kooskõlla viia kehtestatud õigusaktidega. Seega mõjutab määruse kehtestamine ka kehtestatud planeeringuid. Meile teadaolevalt vastuolusid kehtivate planeeringutega ei ole, mistõttu oluline mõju selles küsimuses puudub. Eelnõu avalikustamise käigus saadeti kohalikele omavalitsustele ja maaomanikele arvamuse avaldamiseks eelnõu materjalid. Selle käigus ei esitatud vastuväiteid, et määruse jõustumine takistaks kehtivate planeeringute teostamist. Looduskaitseaduse § 9 lõike 71 punktide 3 ja 4 järgi on avalikustamise üks eesmärk saada menetlusosalistelt neile teadaolevaid andmeid, mis omavad puutumust antud eelnõuga.

Vastavalt maamaksuseaduse §-le 4 ei kaasne määruse jõustumisega kohaliku omavalitsuse maamaksutulude märkimisväärset suurenemist, kuna kaitseala piirid ja kaitsekord oluliselt ei muutu. Maamaksuseaduse § 4 lõike 1 punkti 1¹ kohaselt kaitsealade sihtkaitsevööndi maalt maamaksu ei maksta ja § 4 lõike 2 kohaselt looduskaitseaduse §-s 31 sätestatud piiranguvööndi maalt makstakse maamaksu 50% maamaksumäärast. Piiride korrigeerimise tõttu, millega väheneb kaitseala pindala 1,4 ha, laekub Kõllest vallale maamaksu rohkem ligikaudu 6,4 eurot aastas.

Vastavalt looduskaitseaduse §-le 20 võib riik kokkuleppel kinnisasja omanikuga omandada kinnisasja, mille sihtotstarbelist kasutamist ala kaitsekord oluliselt piirab, kinnisasja väärtusele vastava tasu eest. Veski looduskaitsealal eramaid ei ole, seega maa omandamise kulusid riigieelarvest ei teki.

Kaitsealale ei jää poollooduslike kooslusi ja erametsamaad, mistõttu poollooduslike koosluste hooldamise toetuse ja Natura 2000 erametsamaa toetuse eelarvet määrus ei mõjuta.

Kuna alal asuv mets oli juba varem sihtkaitsevööndis, siis märkimisväärset mõju metsamajandamise tuludele kaitsekorra uuendamise eest ei ole.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub kümnendal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist.

7. Vaidlustamine

Määruse üldkorraldusele ehk haldusakti tunnustele vastavat osa on võimalik vaidlustada, esitades halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras kaebuse halduskohtusse. Määruses on üldkorralduse regulatsioon suunatud asja (kinnistu) avalik-õigusliku seisundi muutmisele, hõlmates eelkõige asja kasutamist ja käsutamist reguleerivaid sätteid. Seega vastavad määruses üldkorralduse tunnustele sätted, millest tulenevad kinnisasja omanikule või valdajale õigused ja kohustused on konkreetse kinnisasjaga tihedalt seotud ning puudutavad kinnisasja kasutamist või käsutamist. Halduskohtumenetluse seadustiku § 46 lõike 1 kohaselt võib tühistamiskaebuse esitada 30 päeva jooksul kaebajale haldusakti teatavaks tegemisest arvates ja sama paragrahvi lõike 5 kohaselt kaebuse haldusakti õigusvastasuse kindlakstegemiseks kolme aasta jooksul haldusakti andmisest arvates.

8. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu on kooskõlastatud teiste ministriumidega eelnõude infosüsteemi EIS kaudu. Kõik ministriumid on kooskõlastanud eelnõu vaikimisi. Vabariigi Valitsuse reglemendi § 7 lõike 4 kohaselt, kui kooskõlastaja ei ole sama paragrahvi lõigetes 1–3 sätestatud tähtaja jooksul eelnõu kooskõlastanud või jätnud seda põhjendatult kooskõlastamata, loetakse eelnõu kooskõlastatuks.

Marko Pomerants
Keskkonnaminister